

Puheenvuoroja

KYSYMYS TIETEEN EDISTYMISESTÄ ON LUONTEELTAAN ABSTRAKTI KYSYMYS — NIIN MYÖS VALTIO-OPISSA

Kyösti Pekonen

Friedrich Nietzsche: »19. vuosisataamme ei luonnehdi tieteen voitto vaan teollisen *metodin* voitto tieteestä.»

Max Horkheimer: »... eivät tieteen saavutukset sinällään, eivätkä teollisten menetelmien parantuminen, ole välittömästi identtisiä inhimillisen edistymisen kanssa. On ilmeistä, että ihmiset voivat emotionaalisesti ja henkisesti köyhtyä huolimatta tieteen ja teollisuuden edistymisestä.»

Alfred Schmidt: »Järkeä oli ainut filosofisen ajattelun käsite, joka — vuosisatojen kuluessa — säilytti jonkinlaisen yhteyden ihmisyiden empiriseen kohtaloon.»

1. Tiedon lisääntymisen merkityksestä: mitään 'lopullista' ei ole vielä saavutettu

Meidän on yhä enemmän, useammin ja realistisemmin otettava huomioon *mahdollisuus*, ettemme ehkä olekaan 'kehittymässä' kohden hyvää ja oikeudenmukaista elämää hyvässä ja oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa, vaan kohden barbariaa ja tuhoa. Ihminen eroaa eläimestä myös siinä, että ihminen joissakin olosuhteissa osaa, uskaltaa ja haluaa tuhota itsensä. Kun kerran *demokraattisen* valtion *demokraattinen* presidentti oli valmis käyttämään atomipommia, niin miksi ei sitten...!? Sattuman ja onnettomuuden mahdollisuudesta atomikaudella nyt puhumattakaan.

Ihmisen valta itsensä ja luonnon yli on tieteen kehityksen myötävaikutuksella lisääntynyt valtavasti. Ainakin tieteen *väliseellinen* voima ja merkitys on siten lisääntynyt, mutta onko se myös koitunut ihmisen ja luonnon parhaaksi on jo toinen kysymys. Kysymyksessä ei ole ainakaan itsestäänselvyys. Tässäkään suhteessa eivät väline ja päämäärä (ihmisen ja luonnon paras) käy ilmeisen edellytyksittä yhteen.

Edellä esitettyyn 'barbarian mahdollisuuteen' liittyen *Herbert Marcusen* aikoinaan esittämä positiivisen filosofian kritiikki on yhä edelleen mitä ajan-kohtaisin. Marcuse esittää:

»Hegel had considered society and the state to be historical work of man and interpreted them under the aspect of freedom; in contrast, positive philosophy studied the social realities after the pattern of nature and under the aspect of objective necessity.»¹

Objektiivisena välttämättömyytenä toteutuvan tutkimisessa tiedon periaateiksi asettuu kokemuspohjainen tieto: ... »the orientation of thought to matters of fact and the elevation of experience to the ultimate in knowledge.»² Pelkätään kokemuspohjainen tieto ei enää tänä päivänä yksin riitä tiedon ja totuuden kriteeriksi, kun tekniikka tietyllä tapaa on 'ohittanut' ihmisen. Atomipommien täyttämän maailman ihmiset eivät voi enää nojautua yksinomaan post festum luonteiseen kokemustietoon ja havaintoihin. Jo nyt on olemassa 'väli-neellinen mahdollisuus', ettei post festum ole minkäänlaista havaintoa ja kokemustietoa.

Hyvin yleisesti ja karkeasti ilmaisten voidaan väittää, että ihmiskunnan materiaalis-tekniilliset, 'välineelliset' mahdollisuudet toteuttaa 'kulttuurihistoriaa' ovat oleellisesti toisenlaisia — enemmän mahdollisuuksia antavia — kuin esim. sata vuotta sitten. Mutta 'inhimilliset kyvyt' näiden välineellisten mahdollisuuksien realisoimiseksi eivät ole 'ajantasalla'. Ihminen tai ihmiskunta kokonaisuutena ei kykene tietoisesti ja tahtoen ohjaamaan omaa elämäänsä ja teknologian kehitystä. Humanistinen sivistys, *politiikassa kehittyneen kansalaisajattelun merkityksessä*,³ on jäänyt jälkeen 'kehityksestä'. Tätä jälkeenjääneisyyttä ei voida kuroa umpeen silloin kun yhteiskuntatieteiden yksinomaisena tehtävänä on 'olemassaolon uusintaminen', olemassaolevan mahdollisimman tarkka kuvaus ja selitys siitä sellaisena kun olemassaoleva on objektiivisen välttämättömyyden tulosta. Tällöin tiede jää yhä enemmän ja enemmän 'luonnonvoimaisesti' — koska nuo 'luonnonvoimat' koko ajan vahvistuvat — toteutuvan tapahtumien kulun vangiksi. On pakko suuntautua tulevaisuuteen. Tulevaisuus on asetettava 'laadullisen järjen' puntariin.

2. Tiedon lisääntymisen tavasta

Tieteen edistyminen ei ilmeisestikään merkitse tiedon kasautumista mekaanisesti 'tosiasioiden' muodossa. Tällainen kasautuminen on epätodennäköistä eikä siinä toisekseen oteta huomioon tieteessä tapahtuvia laadullisia ajattelutavan muutoksia.

Tieteen edistymisestä voidaan kuitenkin yleisesti ja pitkällä historiallisella tarkasteluperspektiivillä puhua ainakin kahdessa yhteydessä: tiedon lisääntymisenä, tarkentumisena, monipuolistumisena jne. ja toisaalta merkitysyhteydessä jossa tiedettä tarkastellaan aiempien sukupolvien ajattelun tulosten välittymisenä.⁴

Toisaalta on ilmeistä, ettei esim. ns. klassikoiden käsitteistöllä voida analysoida riittävän adekvaatisti nykypäivän politiikkaa. Esim. politiikan analyysi joka ei tänä päivänä sisällä ainakin jollakin tapaa joukkotiedotuksen merkityksen arviointia, on välttämättä puutteellinen. Ts. yhteiskunta luo jatkuvasti uusia tilanteita, jotka sitten esiintyvät uusina haasteina tieteelle. Uusien ilmiöiden syntyminen on tieteen kannalta 'luonnonvoimainen' prosessi: tutkimuksen on 'seurattava' näitä ilmiöitä. Uusien tilanteiden ajanmukainen konkreettinen

ja teoreettinen tutkimus sisältää siis eräässä mielessä tieteen kehittymisen — muuttumisen välttämättömyyden — perspektiivin.

Toisaalta tiede toistaa itsessään tuon 'luonnonvoimaisuuden' ellei tiede kykene arvioimaan yksittäisten ilmiöiden merkitystä jossain kokonaisjärjestelmässä. Muutosten merkitystä ei voida arvioida välittömästi itse näistä muutoksista käsin, yksittäisistä kokemusperäisistä 'tosiasioista' käsin.⁵ Muutoksen merkitystä voidaan arvioida vain kun se liitetään, kun sitä arvioidaan suhteessa tiettyyn tieteelliseen kokonaisteoriaan, tieteellisten käsitteiden loogiseen järjestelmään.⁶ Tieteelliset traditiot esiintyvät nykyisyydelle tällaisina järjestelminä. Parhaimmillaan ne ovat teoreettisia yleistyksiä tietyn aikakauden olennaisista piirteistä, mutta ei vain olemassaolevan toistamisen merkityksessä (tällöin ei tiede itsessään sisältäisi ihmiskunnan historiaa eteenpäinvieviä voimia, vaan olisi vain passiivisen objektin asemassa) vaan siten, että 'olemuksellinen tieto' mahdollistaa sivilisoivien vaikutusten arvioinnin. Viime mainitussa perspektiivissä klassikoiden ajattelu ylittää aikakausien rajoja.

On mahdotonta olettaa, että modernia tieteellistä valtio-oppia voi kehittää ilman sitä mittavaa empiiristä politiikkaa koskevaa tutkimusta (eikä tässä voi olla kysymys vain jonkinlaisesta 'ideologiakritiikistä'), jota viime vuosikymmeninä on tehty, tehdään ja on välttämätöntä tehdä tulevaisuudessakin. Mutta on myös yksipuolista — ja tulevaisuutta ajatellen vahingollista — olettaa tai väittää, että tieteenalan edistyminen on samaa kuin tällainen tutkimus. Varsinkin tulevaisuuteen nähden, kun kyse on uusista tulevaisuuden muodoista ja erityisesti niistä jotka ovat tulosta ihmisten historiallisesta aktiviteetistä, on empiirinen teoria voimaton. Näille uusille muodoille ei ole olemassa empiiristä näyttöä.

3. Edistyksen punnitseminen edellyttää metodologisesti 'laadullista' totuuden käsitettä, joka on 'enemmän' kuin määrällistymisen kautta tapahtuva tietomäärän lisääntyminen — varsinkin kun 'määrällinen tieto' ei mekaanisesti kumuloidu

Viime vuosikymmenien valtio-opillisen tutkimuksen valtavirtauksen, positivistisesti suuntautuneen empiirisen politiikan tutkimuksen tunnettu väite *Hegeliä* vastaan oli, että tämä on samaistanut olemassaolevan ja järjellisen.⁷ Tietyissä mielessä tämä väite on oikea. Hegelin mielestä silloiset olemassaolevat instituutiot ilmaisivat käsitteissään järjen tulemistä käytännölliseksi, järjen toteutumista. Mutta toisaalta tämä toteutuminen oli vielä käsitteellistä toteutumista,⁸ ei välttämättä olemassaolevassa reaalisesti toteutunutta todellisuutta.⁹ Se mikä Hegelin tämänkaltaisessa analyysissä kaikesta huolimatta oli metodologisessa mielessä edistyksestä oli se, että meillä oli käytettävissä tietynlaiset 'objektiiviset mittarit', totuuteen viittaavat tieteelliset käsitteet, joilla olemassaolevan järjellisyttä voitiin punnita.

No tärkeämpää kuin edellisen toteaminen on huomata, miten positivistisesti suuntautunut empirismi ajautuu 'toista kautta' siihen mistä tässä suuntauksessa Hegelin metodia 'syytetään'. 'Kieltäessään' tieteen ja 'laadullisen', objektiivisen' totuuden välisen yhteyden¹⁰ empirismiltä puuttuvat 'objektiiviset välineet' todellisuuden arvioimiseksi. Näin tällaisen politiikan tutkimuksen kohtalona on olemassaolevan (luonnonvälttämättömyydellä toteutuva tapahtumien kulku) passiivinen seuraaminen.

»The positivistic opposition to the principle that the matters of fact of experience have to be justified before the court of reason, however, prevented the interpretation of these 'data' in terms of a comprehensive *critique of the given itself*. Such a criticism no longer had a place in science.»¹¹

Näin myöskään totuus käsite, silloin kun sitä halutaan arvioida, ei voi olla muuta kuin olemassaolevan havainnointia, erityisesti tuon havainnoinnin metodin arvioimista. »Tieteen metodin voitto tieteestä» merkitsee siis tieteen kääntymistä itseensä, jolloin myös tieteestä itsestä tulee totuuden kriteeri, eikä tiede tarvitse välttämättä 'ihmistä inhimillisyyden näkökulmasta'. Seurauksena on tällaisen tieteen kannalta myös ainakin implisiittinen olemassaolevan hyväksyminen: siten että tältä tieteeltä puuttuvat tieteellisesti kehitetyt välineet, joilla olemassaoleva voitaisiin asettaa — muutenkin kuin vain subjektiivisesti — kriittisesti kysymyksenalaiseksi.

'Käsitteellinen liikkuminen' olemassaolevan puitteissa ja sen seuraukset tulevat varsin hyvin esiin myös mm. *Max Weberin* omassa politiikan teoriassa. Kun Weber liittyy politiikan subjektiivisuuteen ja vastuuetiikkaan pelkkänä subjektiivisena vakaumuksena jonkin *asian luonteesta*, ja sitä kautta joutuu määrittelemään politiikan yhteiskunnallisen toiminnan muodoksi jolle ei ole koskaan löydettävissä viime kädessä tieteellistä perustaa, niin hän nähdäkseni kuvaa jotain erittäin olennaista politiikan 'objektiivisesta' tehtävästä teollisesti pitkälle kehittyneen yhteiskunnan parlamentaaridemokraattisessa poliittisessa järjestelmässä. Mutta tuon olennaisen 'kuvauksen' rajatkin ovat selvästi nähtävissä. Karkeasti tuota rajaa voi ilmentää yhdellä esimerkillä: *Adolf Hitler*. Tuskin Max Weber ehdottomana liberaalina Hitleriä halusi tai olisi häntä kannattanut — mikäli tällaisella jälkiviisaudella nyt on mitään merkitystä. Hänen analyysitapansa, metodologiansa ei kuitenkaan olisi 'etukäteen' voinut kritisoida tieteellisessä mielessä ko. karismaa ja karisman yhteiskunnallista merkitystä.

4. Policy-relevanssi ja politiikan 'ominaislaatu'

Kuten tunnettua Max Weberinkin mielestä teorian rationaalisuus voi korjata arkikokemuksen rationaalisuutta vain välineiden tai keinojen alueella, mutta ei päämäärien alueella. Sosiaalisen teon yhteydessä analyysi ei voi osoittaa subjektin asettamia päämääriä 'oikeiksi' tai 'vääriksi', mutta analyysi voi osoit-

taa sosiaalisen teon epärationaalisuutta subjektin oman merkityksenannon suhteen. Teoreettisen analyysin pätevyysalue on siis vain *rationalisten välineiden* 'löytäminen' väline-päämäärä -ketjussa. Itse päämäärien valinta ja perustelu jäävät aina tieteellisen rationaalisuuden ulkopuolelle, ne tulevat tieteelle 'annettuina'.¹²

Pelkästään politiikan teorian välineellisyyden korostaminen on tiettyssä mielessä ristiriidassa erään politiikan klassisen ominaispiirteen kanssa: nimittäin politiikka tietona ja taitona. Poliitiikka klassisesti ymmärrettynä sisälsi 'suhteellisen itsenäisyyden' vaatimuksen siinä mielessä että politiikalla katsottiin olevan mahdollisuuksia muuttaa asioiden tulevaa tilaa, tapahtumien 'luonnollisen', 'välttämättömän' kehityksen muuttaminen. 'Politiikan tutkimuksen isällä', *Machiavellilla*, tämä tulee ilmi ainakin kahdessa politiikan luonnetta koskevassa teoreettisessa väittämässä: kun hän tarkastelee valtiota ja politiikkaa »maanpäällisenä jumalana» ja toiseksi ns. virtun lain yhteydessä (itsestään tietoinen teräksinen tahto tekee itsestään totta eli toteuttaa itsensä).^{13, 14} Weberillä politiikan 'suhteellisesta itsenäisyydestä' on jo 'lohjennut' jotain erittäin olennaista pois kun politiikkaa rajoittavat »pääomalaskennan rationaalisuus» ja »muodollinen rationaalisuus» hallinnon byrokratisoitumisena¹⁵ ja kun hän liittää politiikan 'suhteellisen itsenäisen' toiminnan pelkästään subjektiivisuuteen ja arvokysymyksiin.

Politiikka vaihtoehtoisen 'ohjelman' — tai pyrkimyksenä toimia toisin kuin miten asiat 'luonnostaan' kehittyvät merkityksessä on tullut problemaattiseksi sen jälkeen kun politiikka ei todellisuudessakaan ole enää »maanpäällinen jumala», kun sen toimintamahdollisuuksia rajoittavat monet voimakkaammat 'yhteiskunnallisen rationaalisuuden muodot'. Ja edellistä seuraten ja vahvistaen kun valtio-opista on tullut oma erityinen tieteenalansa erityisesti silloin kun tieteenalaa on kehitetty lähes yksinomaan 'oman sisäisen logiikan' perspektiivissä. Tällaisen 'kehityksen' tietynlaista huipentumaa edustaa johtopäätös: politiikka on menettänyt suhteellisen itsenäisyytensä sekä mahdollisuutena toimia toisin että vaihtoehtoisen kritiikin merkityksessä.¹⁶ Ts. politiikasta on tullut entistä tärkeämpi *väline* toteutettaessa päämääriä, jotka tulevat itse politiikan ulkopuolelta. Nuo päämäärät asettuvat rautaisina välttämättömyyksiinä harjoitetun politiikan sisällöksi. Muita vaihtoehtoja ei ole: ja tätä 'uskomusta' vahvistaa osaltaan politiikan teorian rajoittuminen pelkästään oman 'sisäisen logiikan' selvittämiseen ja toisaalta välineiden kehittämiseen annetuille päämäärille. Vaarana on, että politiikka mahdollisuutena toimia toisin koko yhteiskunnan mitassa menettää merkityksensä.

Silloin kun politiikan tutkimus ja teoria ymmärretään pelkästään välineeksi, saattaa toteutua mahdollisuus tieteen riittämättömän itseymmärryksen tai kun tutkimuksen käytön päämäärien arviointi ei kuulu itse tutkimukseen seurauksina, että tiedettä voidaan käyttää *tiedottomana välineenä*. Ts. on olemassa vaara, että tutkimus muodostuu pelkästään osaksi rationaalista hallintoa samalla tavalla kuin — käyttäen hyväksi Max Weberin rinnastusta — politiikka

ymmärrettynä pelkästään taloudellisten erityisetujen väliseksi kamppailuksi muodostuu korporativismin kautta osaksi rationaalista byrokraattista hallintoa¹⁷ ja toisaalta täten ymmärretty politiikka ehkäisee... the solution of political problems according to truly political criteria.¹⁸ Tätä tendenssiä tai vaaraa on omiaan lisäämään politiikan tutkimuksen osalta se, että päämäärien asettaja on useimmiten valtio tai muuten sitä lähellä olevat (valtiollistuvat) instituutiot kuten esim. puolueet. Tästä voi olla erityisesti kahdenlaisia seurauksia: ensinnäkin muu merkittäväkin poliittinen toiminta, joka ei tapahdu valtiollisten instituutioiden kautta, voi jäädä liian vähälle huomiolle. Tähän liittyen voi todeta, että edelleen yhteiskunnassamme tapahtuu paljon sellaista tärkeää, josta ei tehdä julkisia päätöksiä (joko päätökset tehdään 'yksityisesti' tai sitten päätöksiä ei ole ollenkaan). Toisekseen valtiollisen päätöksenteon ala on kyllä kasvanut ja kasvaa koko ajan. Tämä ilmentää yhteiskunnassa tapahtuvaa yhteiskunnallistumista, mutta siten, että tämä yhteiskunnallistuminen tapahtuu valtiollistumisen muodossa. Valtiollistunut päätöksenteko antaa taas tietyissä tilanteissa mahdollisuuden voimistuvalla byrokraatisoitumiselle.¹⁹ Ts. on olemassa vaara, ettei politiikka ja politiikan tutkimus menetä vain 'perinteistä mahdollisuuttaan' olla mukana muuttamassa asioita, vaan niistä voi tulla jopa elimellinen osa byrokratiaa.

LÄHDEVIITTEET JA HUOMAUTUKSET

¹ Marcuse, Herbert, *Reason and Revolution*. London 1973, s. 326. Huomautettakoon tässä, että positiivisen filosofian kritiikissä kysymys ei ole pelkästä ns. positivismikritiikistä, vaan siihen sisältyy myös esim. tietynlaisen marxismitulkinnan kritiikkiä. Ks. lisäksi esim. Max Horkheimerin artikkelia *The Authoritarian State* teoksessa Arato & Gebhardt (eds), *The Essential Frankfurt School Reader*. New York 1978 ja Antonio Gramscin Buharin kritiikkiä. Gramsci, A., *Selections from the Prison Notebooks*. New York 1973, s. 419—472.

² Marcuse, mt, s. 327. Kuten tunnettua Max Weber yhdistää yhteiskunnan järjestymisen — ja sitä kautta tieteen edistymisen — määrällistymisen ja mitattavuuden lisääntymiseen kaikkialla yhteiskunnassa. Marcuse luonnehtiikin Weberin järjen käsitettä »määrälliseksi ja tekniseksi järjeksi». Ks. keskustelua tästä Marcuse, H., *Industrialization and Capitalism in the work of Max Weber*. Teoksessa *Negations*. London 1968.

³ Valtio-oppi -tieteenalan 'sisäisen järjen' teknillistymistä ilmentää osaltaan se perin vähäinen huomio jota valistuneen kansalaisajattelun yhteiskunnalliseen merkitykseen on viime vuosikymmeninä valtio-opillisessa keskustelussa kiinnitetty (vrt. esim. sivistyksen ja kansalaisen käsitteiden läheinen yhteys Snellmanin Valtio-opissa. *Kootut teokset*. Toinen osa. Porvoo 1928). Valistunut kansalaisajattelu on välttämätön ainakin kahdesta syystä: 'valvomaan' teknologian välineellistä luonnetta ja toisekseen valistunut kansalaisajattelu ja demokratia edellyttävät toisiaan. Mikäli ei tietoisesti aseteta päämääräksi valistuneen kansalaisajattelun luomista, ajaudutaan väistämättä elitistiseen demokraatiakäsitykseen ja -demokratiaan.

4 Valtio-oppi -tieteenalan sisäinen kehitys nähdäkseen osoittaa eräissä suhteissa toisaalta sitä, että on implisiittisesti oletettu kumulatiivisuutta ja toisaalta — osin edellisestä johtuen — tieteellisten traditioiden merkityksen aliarvioimista. Tarkoitin tieteenalan sisäisen rakentumisen metodologian puutteellisuutta. On vallinnut ja vallitsee edelleen melkoinen kirjavuus, tieteellisesti kehittelemättä jääneitä erimielisyyksiä, tapahtuu nopeita 'muodinmukaisia' vaihteluita jne. kysymyksissä jotka koskevat tieteenalan perusrakennetta: mitä tieteenala tutkii, tärkeimmät metodologiset suuntaukset, yhteydet lähitieteisiin, minkälaisien tekijöiden oppiminen ja hallitseminen ovat välttämättömiä tietyn tason saavuttamiseksi jne. jne. Tässä ei tietenkään voida päästä — eikä ole syytä pyrkiäkään — mihinkään ehdottomuuteen ja pysyvyyteen. Kysymys on ongelmallinen silloin kun melkein jokainen uusi opiskelija- ja tutkijapolvi joutuu lähes nollatilanteesta kysymään itseltään: mitä valtio-oppi oikein on.

5 Eikä yksittäinen havainto voi sellaisenaan ollakaan 'puhdas tosiasia': The facts given to us by senses are socially preformed in two ways: through the historical character of the perceived object, and through the historical character of perceiving organ. Horkheimer, M., *Traditional and Critical Theory*. Teoksessa *Critical Theory*. New York 1972, s. 200.

Havaintoa 'edeltää' siis kaksi historiallisuuden muotoa: tutkittavan objektin ja ajattelevan objektin historiallisuus. Ajattelevan objektin historiallisuus ei tarkoita vain yksilöä vaan... the collective subjectivity of an entire culture or stage of consciousness. Niinpä jokaisella 'perustoteamuksella' on... such cultural and anthropological presuppositions.

6 Ks. esim. Horkheimer, M., *On the Problem of Truth*. Teoksessa Arato & Gebhardt, mt., s. 436—7.

7 Ks. esim. Teijo, J., *Metafyysillinen valtiokäsitys*. *Valvoja-Aika* 12 (1934).

8 Kyse on metodologisesta 'rajaamisesta': 'todellisuuden' esittämisestä niin että se vastaa käsitettään. Olemassaolevan ja olemuksen ero rajataan metodologisesti tarkastelun ulkopuolelle.

9 Eri traditioissa tulkitaan käsitteet *olemassaoleva*, *todellisuus* ja *totuus* sekä näiden käsitteiden väliset suhteet eri tavalla. 'Kumulatiivisuuskeskustelussa' tieteen totuudellisuuskysymys liitetään tieteen kykyyn lisätä tietoamme 'todellisuudesta' — täsmällisempi tapa olisi puhua tässä yhteydessä olemassaolevasta. Ts. tieteen totuudellisuudella tarkoitetaan tavallisesti *olemassaolevan* mahdollisimman täsmällistä kuvausta. Ja mitä täsmällisempää tietoa teoria olemassaolevasta sisältää sitä *helpompaa* tieteellistä tietoa on *soveltaa* käytäntöön. Tällöin tiede on olemassaolevan 'toistamista' kahdessa merkityksessä: analyysi on olemassaolevan toistamista olemassaolevan systemaattisen esityksen kautta ja soveltaminen on 'luonnonvälttämättömyyden trendimäistä jatkamista'. On syytä vakavasti kysyä, mikä on politiikan ja politiikan tutkimuksen asema ja tehtävä tämänkaltaisessa soveltamisessa? 'Laadullisessa totuuskäsitteessä' olemassaolevaa ja todellisuutta ei samaisteta. Lähtökohtana on olemassaolevan totuudellisuuden, järkevyyden analysointi ja pohtiminen (erityisesti induktiivisesti). Se mikä olemassaolevassa viittaa totuuteen on oikeaa todellisuutta. Ts. totuutta ei tule viime kädessä etsiä itse tieteestä, sen metodista jne., vaan itse yhteiskunnasta: tiede ei ole totuuden mittari vaan yhteiskunta. Totuus ei viittaa tässä niinkään (viime kädessä) analyysiin ja/tai sen tulosten vastaavuuteen olemassaolevan kanssa kuin siihen mikä olisi välttämätöntä. Metodologisesti totuus on tässä teoreettisesti olemassaolevasta kehitelty käsite, joka viittaa tulevaisuuteen: mahdollisuutena ja toisaalta välttämättömyytenä, tilana joka voi toteutua vain inhimillisen toiminnan kautta jne. Ks. tark. Marcuse 1973, mt. Toisaalta kysymys ei ole mistään absoluuttisen 'lopullisesta' päämäärästä vaan itse totuuden käsite on historiallinen. Tämä pitää sisällään itse totuuden muuttumisen —

mikä tänään on totta ei ehkä ole sitä huomenna — että osatotuuksien absoluuttisen luonteen: totuus muodostuu osatotuuksista jotka puolestaan ovat historiallisia, mutta tämä historiallisuus ei mitenkään kumoa osatotuuden totuudellista luonnetta jossakin historiallisessa tilanteessa. Ks. tästä tarkemmin Horkheimer, M., *On the Problem of Truth*, ema, s. 413—4, 422. Induktiivisen metodin merkitys tässä tulee mielenkiintoisella tavalla esille seuraavassa P. Kopninin toteamuksessa:

»Täydellisen loogisen ja matemaattisen *välaineistön* luominen merkitsee kyllä *tiedon edistystä*, mutta samoin kuin kaikki muutkin *välaineistöt* se *kahletsii* myös jossain suhteessa ajattelua, kieltää sitä jostakin, pitää sitä määrättyissä rajoissa, kammitsoi inhimillisen ajattelun, joka pyrkii vapautumaan rajoituksista ja standardeista. Siksi inhimillinen ajattelu potee aina sen mahdollisuuksia avartavien uusien käsitteiden puutetta.»

Kopnin, P., *Dialektiikka, logiikka, tiede. Loogis-gnoseologinen tutkimus*. Moskova 1975, s. 15. (Kursivointi Kyösti Pekosen).

¹⁰ Max Weber on nähdäkseni klassikko, joka valtio-opillisen tutkimuksen myöhempää kehitystä ajatellen relevantteimmin kehittää näkemystä politiikan epätieteellisydestä, sen viime kädessä subjektiivisesta luonteesta ja toisaalta politiikan 'suhteellisen itsenäisyyden' syntymisestä ja sen 'sisäisistä' 'liikelaeista' pitkälle teollistuneissa parlamentaaris-demokraattisissa järjestelmissä. Poliitiikan epätieteellisyys on johdettavissa lähinnä siitä, että politiikka yhteiskunnallisen toiminnan muotona sijoittuu subjektiivisuuden alueelle. Kysymys on maailmankatsomuksellisista arvopäämääräkysymyksistä, joissa on jokaisen yksilön oma asia, oman päätöksenteon tulos mille asialle hän tahoo 'elämänsä omistaa'. Koska tiede tieteenä perustuu vain empiiriseen tietoon, niin se ei millään voi 'ylittää' tai korjata yksilön subjektiivisia arvostuksia: kaikki maailmankatsomukset ovat yhtä 'pyhiä'. Maailmankatsomusten menestys ratkeaa sitten erityisesti poliittisen kamppailun tuloksena. Poliitiikan 'suhteellisen itsenäisen alueen' 'sisäistä logiikkaa' Weber kehittää yhteydessä, jossa hän tarkastelee puolueita tai pikemminkin niiden karsimaattisia poliittisia johtajia *politiikan* subjekteina parlamentaarissa politiikassa. Kyse ei ole toimimisesta koko yhteiskunnan kehityksen subjekteina, vaan pelkästään erityisen politiikan alueen, joka on oma, erityinen yhteiskunnallisen toiminnan lajinsa, jonka toiminta-alueita rajoittavat mm. 'pääomalaskennan rationaalisuus' taloudessa ja 'muodollinen rationaalisuus' hallinnossa. Ks. erityisesti Weber, M., *Politik som yrke*. Teoksessa *Vetenskap och politik*. Göteborg 1977. Tästä eteenpäin valtioppi-tieteenala pyrkii etenemään kahdensuuntaisesti: se mikä viittaa tulevaisuuteen on epätieteellinen ja tieteen ulkopuolinen subjektiivinen, 'maailmankatsomuksellinen', kysymys. Itse tieteenala keskittyy politiikan suhteellisen itsenäisen alueen 'sisäisen logiikan' tutkimiseen ja täsmentämiseen. Tällä alueella ns. empiirinen politiikantutkimus on luonut paljon uutta ja täsmentänyt tietojamme politiikan toiminnasta.

¹¹ Marcuse 1973, mt, s. 327.

¹² Ks. esim. Weber, M., *Samhällsvetenskapernas objektivitet*, mt.

¹³ Ks. tarkemmin Machiavelli, N., *Ruhtinas*. Porvoo 1969. Machiavelli, N., *Valtiollisia mietelmiä*. Porvoo 1958. Huovinen, L., Machiavellistisen politiikan peruskäsitteitä. *Valvoja* 1954, s. 18—24.

¹⁴ Em. ongelmat ja piirteet (politiikan suhteellinen itsenäisyys, politiikka tietona ja taitona jne.) tulevat mielenkiintoisella tavalla myös esiin seuraavassa Engelsin toteamuksessa, jota voidaan pitää eräänlaisena marxilaisen valtio-opin 'tihentymispiste teenä':

Nykypäivien historian tapahtumia ja tapahtumasarjoja arvosteltaessa ei kyetä koskaan palaamaan *perimmäisiin* taloudellisiin syihin.

F. Engelsin Johdanto. K. Marx, Luokkataistelut Ranskassa vuosina 1848—1850. Marx, K. & Engels, F., *Valitut teokset* kahdessa osassa. I osa Petroskoi 1958, s. 84.

-
- 15 Ks. tarkemmin Marcuse 1968, ema.
 - 16 Ks. esim. Horkheimer 1972, ema.
 - 17 Ks. Weber, M., *Economy and Society*. Vol. 3. New York 1968, s. 997.
 - 18 Emt, s. 1397.
 - 19 Ks. esim. Heiskanen, I., Jähmettynyt Suomi. Ohjausjärjestelmien tehottomuudesta. *Kanava* 6/1979.